

# بررسی اجمالی سیاست‌های حوزه مدیریت تجارت خارجی

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۶۰۱۲

معاونت پژوهش‌های اقتصادی

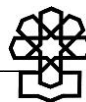
دفتر: مطالعات اقتصادی

مردادماه ۱۳۹۷

## به نام خدا

### فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۴.....	۱. وضعیت موجود بخش تجارت خارجی در دو ماه ابتدایی سال ۱۳۹۷ نسبت به دوره مشابه سال قبل
۷.....	۲. اقدامات دولت
۱۲.....	۳. ارزیابی اثربخشی اقدامات دولت
۱۵.....	۴. راهکارهای سیاستی
۱۶.....	جمع‌بندی
۱۷.....	منابع و مأخذ



## بررسی اجمالی سیاست‌های حوزه مدیریت تجارت خارجی

### چکیده

این گزارش با رویکرد لزوم مدیریت تجارت خارجی در همه شرایط اعم از شرایط عادی و یا شرایط بحرانی از قبیل شوک‌های ناشی از تحریم تدوین شده است. در این گزارش پس از ارائه تصویری از واردات و صادرات کشور به صورت اجمالی، به بررسی اقدامات دولت و اثربخشی آنها در امر تجارت خارجی و ارائه برخی راهکارها پرداخته شده است.

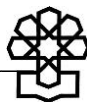
بررسی‌ها حاکی از آن است که اقدامات دولت طی ماه‌های اخیر در حوزه مدیریت تجارت خارجی و بازار ارز با تأخیر همراه بوده و به رغم وجود تجربه تحریم‌ها و وجود شرایط مشابه وضعیت فعلی طی سال‌های اخیر، متأسفانه ذخایر ارزی نه تنها بهینه تخصیص داده نشده و موجب اتلاف منابع ارزی کشور و توزیع رانت شده، بلکه در حوزه تجارت خارجی به دلیل سیاست‌های نامناسب دولت، نیازهای اساسی و استراتژیک آحاد مردم نیز مغفول واقع شده است. بنابراین به نظر می‌رسد در شرایط فعلی لازم است تغییرات فعالانه در حوزه تجارت خارجی طی بازه زمانی محدودی که دولت در اختیار دارد صورت پذیرد و انگیزه عرضه ارز توسط صادرکنندگان برای پوشش نیازهای کشور از طریق واردات و از طریق ارائه برخی مشوق‌ها و ... در قالب بازار ثانویه و یا بازار آزاد عرضه ارز افزایش یابد.

## مقدمه

از الزامات تحقق اهداف سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و قانون برنامه ششم توسعه کشور، شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد، ممانعت از فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های مختلف اقتصادی از جمله تجارت خارجی و تخصیص بهینه ارز است.

استفاده بهینه از درآمدهای ارزی و مدیریت واردات، به‌ویژه در مقطع فعلی که امکان تشدید تحریم‌های اقتصادی در حال افزایش است، بسیار حائز اهمیت است. زیرا از یک طرف تأمین کالاهای اساسی برای تدارک بسته معیشتی مردم با قیمت‌های مناسب و جلوگیری از بروز تنش‌های اجتماعی بسیار حائز اهمیت بوده و از طرف دیگر کمبود کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای به کاهش سطح تولید و اشتغال و ... منجر می‌شود. از این رو هر اقدامی که به تخصیص ارز محدود کشور به نیازهای ضروری و تنظیم صحیح واردات منجر شود، مطلوب خواهد بود. در این راستا آگاهی از میزان تولید، مصرف، واردات، قاچاق و ... و اولویت‌بندی نیازهای اساسی و واقعی کشور می‌تواند در تخصیص بهینه ارز اقدامی مفید و مؤثر باشد که توجه به آمار فوق پیش از بروز و وقوع عدم تعادل عرضه و تقاضا و ثبات قیمت‌ها در بازارها امری کاملاً ضروری به نظر می‌رسد.

بررسی‌ها حاکی از آن است که در شرایط تشدید تحریم‌ها و ایجاد عدم تعادل‌های ارزی، سیاست‌هایی در داخل کشور در قالب صدور بخشنامه‌های متعدد و پراکنده برای مدیریت منابع ارزی اتخاذ می‌شود که خود به کاهش عرضه کالاهای وابسته به ارز خارجی منجر شده و ایجاد فضای روانی برای خرید کالا را تشدید می‌کند و در ضمن می‌تواند به بروز رانت و فساد در بخش اداری کشور و عدم تعادل در بازارهای مختلف منجر شود. در این موارد در صورت اتخاذ



سیاست‌های مشخص، شفاف و باثبات از طرف دولت و سیاستگذاران اقتصادی کشور، امکان مدیریت نسبی این فضا وجود داشته و دارد، ولی در صورت اتخاذ سیاست‌های غیرواقعی‌بینانه و غیرکارشناسی و ارائه وعده‌هایی که اعتبار و ماهیت آنها در کوتاه‌مدت مشخص می‌شوند، بازارها و بخش مصرفی خانوار اعتماد خود را به این سیاست‌ها از دست داده و فشار بر بخش تقاضا بیشتر و موج گرانی‌های آتی شکل خواهد گرفت.

از طرف دیگر در مقطع فعلی که کشور با کمبود منابع ارزی مواجه است، تعدادی از اشخاص با هدف منتفع شدن از بازار آشفته‌ای که شکل گرفته با انگیزه‌های سوداگرانه همراه با مشکلات و موانع حادث شده در بازارهای بین‌المللی برای کشور درخصوص معاملات ارزی، از این فرصت سوءاستفاده کرده و دلار را به نرخ ۴۲,۰۰۰ ریال دریافت کرده و آن را یا در بازار آزاد به نرخ بالتر به فروش رسانده و یا احتکار کرده و یا کالای وارداتی که از این محل تأمین ارز شده را با نرخ ارز بازار آزاد به فروش می‌رسانند و یا در انبارها احتکار می‌کنند که ضعف دستگاه‌های نظارتی این امر را تشدید کرده است. نکته حائز اهمیت این است که متضرر اصلی این فرآیند ناصحیح، تمامی آحاد مردم جامعه و دولت بوده و در این میان سودهای کلانی عاید عده‌ای شده است که یا به منابع رانت اطلاعات ناشی از قدرت و یا به منبع ثروت متصل بوده‌اند و توانسته‌اند با ثبت سفارش از ارز ۴۲,۰۰۰ ریالی استفاده کنند که چه‌بسا حتی کالای وارداتی توسط افراد فوق جزء اولویت‌های اصلی کشور نباشد. البته در تأمین واقعی ارز با قیمت ۴۲,۰۰۰ ریال برای تمامی کالاهای مورد نیاز جامعه نیز ابهاماتی مطرح است.

شایان ذکر است اگرچه میان بازار ارز و تجارت خارجی ارتباط مستقیم و تنگاتنگی وجود دارد و تحلیل‌های تجارت خارجی مبتنی بر بازار ارز است، اما در این گزارش صرفاً

سیاست‌های مربوط به مدیریت بازار تجارت خارجی مورد نظر قرار گرفته و بررسی سیاست‌های ارزی مستلزم تهیه گزارش مستقلی است. در ذیل پس از ارائه تصویری از واردات و صادرات دو ماهه ابتدایی سال ۱۳۹۷ کشور به صورت اجمالی، به بررسی اقدامات دولت و اثربخشی آنها در امر تجارت خارجی و ارائه برخی راهکارها پرداخته شده است.

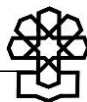
### ۱. وضعیت موجود بخش تجارت خارجی در دو ماه ابتدایی سال ۱۳۹۷ نسبت به دوره مشابه سال قبل<sup>۱</sup>

#### الف) تحلیل آمار واردات کالا در دو ماه ابتدایی سال ۱۳۹۷

۱. میزان وزنی واردات تقریباً ثابت بوده و حدود ۵/۲ میلیون تن کالا به کشور وارد شده است.
۲. ارزش دلاری واردات نیز تقریباً ثابت بوده و حدود ۶/۷ میلیارد دلار کالا به کشور وارد شده است.
۳. بررسی اقلام عمده کالاهای وارداتی نشان‌دهنده رشد ۹۲ درصد قطعات خودرو و رشد ۴۴۱ درصد قطعات ماشین‌آلات است که می‌تواند به علت وضع محدودیت برای واردات خودرو سواری و پیش‌بینی استمرار افزایش قیمت خودرو در ماه‌های آتی باشد.
۴. بررسی اقلام عمده کالاهای وارداتی نشان‌دهنده رشد ۱۶۳ درصدی گوشی تلفن همراه بوده که می‌تواند به دلیل اجرای طرح ریجستری موبایل و انتقال واردات قاچاق به مسیر واردات رسمی باشد.

۱. آمار منبعث از گزارش مندرج در سایت رسمی گمرک جمهوری اسلامی ایران به آدرس:

[http://merchant.irica.ir/daily/monthly\\_report?year=۱۳۹۷&month=2](http://merchant.irica.ir/daily/monthly_report?year=۱۳۹۷&month=2)



۵. واردات برخی از کالاهای اساسی مانند لوبیا سبز حدود ۷۰ درصد و جو حدود ۸۴ درصد افزایش داشته است که می‌تواند ناشی از نیاز به برخی از کالاهای اساسی برای ذخیره‌سازی باشد.

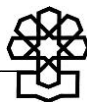
۶. واردات برخی دیگر از کالاهای اساسی مانند برنج ۹ درصد و کنجاله ۱۴ درصد، گوشت منجمد ۲۰ درصد و روغن دانه آفتابگردان ۲۵ درصد کاهش داشته است که می‌تواند ناشی از عدم تخصیص ارز ۳۸,۰۰۰ ریالی به کالاهای اساسی و انتظار برای ترخیص با نرخ فوق باشد. این انتظار می‌تواند در ماه‌های آتی، تأمین این کالاهای اساسی را با مشکل مواجه ساخته و به افزایش قیمت کالاهای مرتبط با معیشت آحاد جامعه منجر شود. از این رو اتخاذ تدابیری برای تأمین کالاهای اساسی و واسطه‌های مورد نیاز کشور در اولویت سیاست‌های وارداتی قرار دارد.

۷. بررسی کشورهای طرف وارداتی گویای آن است که واردات از کشورهای امارات با رشد منفی ۱۶ درصد به ارزش ۹۸۶ میلیون دلار، از کره جنوبی با رشد منفی ۷ درصد به ارزش ۴۲۳ میلیون دلار، از آلمان با ۶ درصد کاهش به ارزش ۳۵۷ میلیون دلار و از ترکیه با ۲۴ درصد کاهش به ارزش ۳۵۳ میلیون دلار بوده که بیانگر بروز مشکلاتی در تأمین کالا از برخی از کشورهای طرف تجاری است.

۸. در این میان واردات از برخی از کشورها با رشد بالایی همراه بوده است. برای مثال واردات از عمان با ۷۷۵ درصد رشد به ارزش ۱۱۶ میلیون دلار، از روسیه با ۳۹۳ درصد رشد به ارزش ۲۸۲ میلیون دلار، از برزیل با ۵۹ درصد رشد به ارزش ۱۳۰ میلیون دلار، از سنگاپور با ۵۸ درصد رشد به ارزش ۱۸۶ میلیون دلار و از چین با ۱۴ درصد رشد به ارزش ۱,۷۳۶ میلیون دلار رسیده است که نشان‌دهنده سوق یافتن واردات کالا به برخی از کشورهاست.

### ب) تحلیل آمار صادرات کالا در دو ماه ابتدایی سال ۱۳۹۷

۱. میزان وزنی صادرات حدود ۵ درصد رشد داشته و حدود ۱۸/۷ میلیون تن کالا از کشور صادر شده است.
۲. ارزش دلاری صادرات با رشدی حدود ۲۲ درصد مواجه شده و بیش از ۷/۷ میلیارد دلار کالا از کشور صادر شده است.
۳. بررسی اقلام عمده کالاهای صادراتی نشان‌دهنده رشد ۱۱ درصد میعانات گازی، ۴۴ درصد پروپان، ۳۹ درصد روغن سبک، ۱۴ درصد گازهای نفتی، ۲۴ درصد بوتان، ۵۱ درصد اوره و ۳۷۰ درصد فرآورده‌های نفتی است که می‌تواند به علت افزایش نرخ ارز و ایجاد مزیت برای صدور کالاهای خام و فرآوری نشده مرتبط باشد.
۴. نکته قابل تأمل دیگر رشد ۸۲۵ درصد محصولات نیمه‌تمام آهنی و فولادی و رشد ۱۷ درصد آهن و فولاد غیرمزوج ابتدایی است که بیانگر ایجاد مزیت صدور کالاهای نیمه ساخته شده است.
۵. یکی دیگر از نکات در اقلام صادراتی ظهور اقلام جدید صادراتی مانند پلی اتیلن گرید فیلم است که در دو ماهه ابتدایی سال گذشته صادرات صفر داشته، ولی در این دو ماه مبلغ قابل توجهی صادرات از این محل صورت گرفته است.
۶. سهم ۱۵ قلم عمده صادراتی در سال ۱۳۹۶ حدود ۳۹ درصد کل صادرات بوده که در سال ۱۳۹۷ به بیش از ۴۶ درصد رسیده است و این امر نشان‌دهنده بیشتر شدن تمرکز کالاهای صادراتی بر چند قلم خاص است.
۷. بررسی کشورهای طرف صادراتی گویای آن است که صادرات به امارات با ۴۴ درصد رشد به ارزش ۱,۳۷۰ میلیون دلار، صادرات به عراق با ۱۱ درصد رشد به ارزش ۱,۱۶۱



میلیون دلار و صادرات به افغانستان با ۴۵ درصد رشد به ارزش ۵۷۷ میلیون دلار رسیده که بیانگر تمرکز صادرات به کشورهای همسایه است.

۸. بررسی کشورهای طرف صادراتی گویای آن است که صادرات به چین تنها با کمتر از ۳ درصد رشد به رقم ۱,۴۵۱ میلیون دلار رسیده و صادرات به هند نیز حدود ۱۵ درصد کاهش داشته و به رقم ۴۶۰ میلیون دلار رسیده است که بیانگر تمرکز صادرات به چند کشور خاص است.

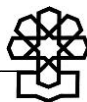
## ۲. اقدامات دولت

۱. تخصیص دلار ۴۲,۰۰۰ ریالی به تمامی وارکنندگان قانونی و جلوگیری از عرضه ارز توسط صرافی‌ها با هدف کاهش تقاضای ارز از طریق ممانعت از تبدیل دارایی به ارز، محدودیت استفاده از ارز متقاضی و ارز مورد نیاز واردات غیررسمی در واکنش به افزایش نرخ ارز، دولت در ابتدا تخصیص ارز با نرخ ۴۲,۰۰۰ ریال برای کلیه تقاضاهای ارزی و وعده ارز یارانه‌ای ۳۸,۰۰۰ ریالی برای کالاهای اساسی را در پیش گرفت<sup>۱</sup> که منطق این سیاست در تعیین یک نرخ برای کلیه کالاها اعم از کالاهای ضروری یا غیر ضروری قابل دفاع نیست. اگر چه اجرای سیاست تک‌نرخی شدن نرخ ارز مورد توافق اکثر کارشناسان این حوزه است، اما شرایط اجرای این سیاست به مواردی از جمله

۱. طبق بند «۵» تصویبنامه ۴۲۵۲/ت/۵۵۳۰۰ هیئت وزیران مورخ ۱۳۹۷/۰۱/۲۲ تأمین و تخصیص ارز براساس تأمین ارز ۴۲,۰۰۰ ریالی از تاریخ ۱۳۹۷/۰۱/۲۲ لغایت ۱۳۹۷/۰۲/۱۳ برای کلیه مصارف ارزی بوده است. شایان ذکر است دستور اولویت‌بندی معطوف به نامه شماره ۴۲۸۴۳ مورخ ۱۳۹۷/۰۴/۰۶ دفتر معاون اول رئیس‌جمهور به وزارت صنعت، معدن و تجارت است که پس از این دستور، وزارت صنعت، معدن و تجارت نیز به‌صورت مکتوب و با اعمال تغییراتی در گروه‌بندی کالاها لیست جدید را به بانک مرکزی ابلاغ کرد.

توجه به منابع ارزی و ذخایر طلای کشور و مواردی از این دست بستگی دارد که با توجه به چشم انداز منفی در صادرات نفت و تحریم‌های پیش‌رو به‌خصوص در شرایط فعلی، این اقدام با انتقادهای جدی روبروست.

اقدام دولت در عدم اعلام نرخ جدید و عدم عدول از نرخ اعلامی (۴۲,۰۰۰ ریال) و عدم انعطاف از نرخ اعلام شده باعث شد که عملاً عده‌ای از واردکنندگان قادر به تأمین ارز مورد نیاز خود برای واردات نباشند. از طرف دیگر عدم شفافیت در تخصیص و تأمین ارز برای گروه‌های کالایی و نحوه اولویت‌بندی و مدت انتظار برای دریافت ارز تخصیصی، عدم شفافیت در نرخ بازار آزاد، عدم اجازه ثبت سفارش برخی کالاها و... موجب نااطمینانی فعالین اقتصادی، التهابات و نوسانات شدید نرخ ارز شد. البته متوقف کردن فعالیت صرافی‌ها، عدم عرضه ارز به میزان تقاضای بازار در سامانه نیما به دلیل عدم تمایل به عرضه ارز توسط شرکت‌های دولتی و شرکت‌های وابسته به نهادهای عمومی غیردولتی، افزایش نقدبنگی، نبود بازارهای موازی تحت کنترل دولت و هجوم مردم به بازار طلا و ... برای حفظ قدرت خرید خود، عدم پاسخگویی به مصارف عمومی ارزی از جمله نیازهای مسافری، دانشجویی، درمان، صدور آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های مکرر و مبهم، عدم برخورد با سوءاستفاده‌کنندگان از ارز دولتی، عدم عرضه ارزهای خانگی توسط مردم به بازار به دلیل جرم بودن عرضه ارز، سوءمدیریت بانک مرکزی و ... مزید بر علت شده که این سیاست از کارآیی لازم برخوردار نباشد. علاوه بر این عدم نظارت در سطح عرضه بر قیمت کالاهایی که از ارز ۴۲,۰۰۰ ریالی استفاده کرده‌اند، موجب بروز سوءاستفاده و رانت و فساد در این زمینه شده است.



## ۲. ممنوعیت ثبت سفارش

پس از گذشت دو ماه از اجرای سیاست فوق و عدم تخصیص ارز به بخشی از نیازها و اعتراض برخی از واردکنندگان، دولت مجبور به اتخاذ شیوه‌های جدید و تغییر در رویکرد خود به تأمین ارز واردکنندگان، تولیدکنندگان و سایر متقاضیان ارزی و اعلام ممنوعیت ثبت سفارش ۱۳۳۹ ردیف تعرفه بوده است.<sup>۱</sup>

هر چند ممنوعیت ثبت سفارش کالاها می‌تواند موجب افزایش قیمت کالاهای مذکور و افزایش واردات آنها به صورت غیررسمی و قاچاق شود، ولی یکی از راهکارهای کاهش تقاضای واردات در صورت وجود محدودیت ارزی است که خود آثار و تبعات متفاوتی بر بازارهای مختلف دارد و می‌تواند به افزایش قیمت و تورم به صورت زنجیره‌ای منجر شود. در حال حاضر دولت عنوان کرده که توانایی تأمین حدود ۱۸ میلیارد دلار برای کالاهای اساسی و ۲۴ میلیارد دلار برای مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای با نرخ ارز مصوب (۴۲,۰۰۰ ریال) را دارد و سایر کالاهای مصرفی نیز با نرخ دوم (ارز متقاضی و یا ارز با نرخ توافقی بین صادرکننده و واردکننده و ...) تأمین خواهد شد.

نکته دیگر اینکه صادرات برخی از کالاهای تولید شده در کشور که توجیه صادراتی آن به دلیل تخصیص ارز به مواد اولیه آنها با نرخ پایین‌تر از نرخ بازار آزاد است (پتروشیمی‌ها)، در شرایط فعلی نیاز به بازنگری دارد و صرف افزایش صادرات نمی‌تواند دلیل کافی برای تخصیص ارز به خوراک مواد اولیه این کالاها باشد و اجازه صدور این قبیل کالاها باید مشروط به عرضه ارز حاصل از صادرات با نرخ ۴۲,۰۰۰ ریال و در حیطه

---

۱. براساس ابلاغیه وزیر صنعت، معدن و تجارت به سازمان توسعه تجارت، با شماره ۶۰/۸۲۵۶۷ مورخ ۱۳۹۷/۰۲/۳۰ ثبت سفارش و واردات ۱۳۳۹ ردیف تعرفه‌ای کالا ممنوع شده است.

اختیارات دولت باشد نه اینکه منافع حاصل از صادرات فوق بدین نحو باشد که صادرکننده برای تأمین مواد اولیه خود از ارز ۴۲,۰۰۰ ریالی استفاده کرده و ارز حاصل از صادرات را با نرخ بازار آزاد به واردکننده بفروشد و یا حتی ارز حاصل از صادرات خود را به کشور بازنگرداند.

### ۳. اولویت‌بندی کالایی در چهار گروه مختلف

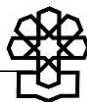
مسلماً در شرایط کمبود ارز مورد نیاز برای واردات، عرضه کالاهای اساسی، مواد اولیه و ماشین‌آلات و سایر کالاهای مورد نیاز جامعه با مشکل مواجه می‌شود. بنابراین اولویت‌بندی کالاهای وارداتی جهت تخصیص ارز و تسهیل فرآیند واردات جهت تأمین نیازهای اساسی مردم از طرق مختلف ضروری است.

با توجه به ورود کالاهای اساسی با ارز یارانه‌ای و توزیع عادلانه مایحتاج عمومی برای اقشار مختلف به‌خصوص اقشار آسیب‌پذیر و تحت پوشش نهادهای حمایتی لازم است تدابیر مناسبی برای توزیع این کالاها پیش‌بینی شود.

نحوه تأمین و تخصیص ارز مورد نیاز برای واردات، براساس اولویت‌بندی چهارگانه ذیل است که گروه‌بندی تعرفه‌ها که در تاریخ ۱۳۹۷/۳/۱۳ صورت گرفته و در تاریخ‌های ۱۳۹۷/۳/۳۰ و ۱۳۹۷/۴/۲۰ به بانک مرکزی منعکس شده بدین شرح است:

#### اولویت اول - کالاهایی که در این دسته قرار می‌گیرند عمدتاً شامل کالاهای اساسی

و دارو و همچنین اقلام مورد نیاز بخش تولیدی کشور قرار گرفته و برای این گروه از محل منابع ارزی بانک مرکزی تخصیص و تأمین ارز صورت می‌گیرد. به‌عبارت دیگر کالاهای این دسته جزء ضروریات و مایحتاج زندگی آحاد افراد جامعه بوده و دولت تعهد داده است که در هر حالت ممکن، ارز مورد نیاز برای این دسته از کالاها را به واردکنندگان این دسته



از کالاها تخصیص دهد. شایان ذکر است محل تأمین ارز این اولویت از ناحیه ارز حاصل از صادرات نفت، محصولات پتروشیمی و فولادی خواهد بود (کالاهای اساسی و استراتژیک با نرخ ۴۲,۰۰۰ ریال).

**اولویت دوم** – سایر اقلام مورد نیاز بخش صنعت در این گروه قرار گرفته که برای واردات این گروه از محل ۸۰ درصد ارز حاصل از صادرات غیر نفتی شامل صادرات بخش پتروشیمی، فولاد و فلزات آهنی و فلزات رنگین و صادرات عمده که به سامانه نیما معرفی می‌گردند ارز مورد نیاز تأمین می‌شود. کالاهایی که در این دسته قرار می‌گیرند نسبت به اولویت اول از درجه اهمیت کمتری برخوردارند و به‌نوعی در تولید استفاده می‌شوند. همان‌گونه که اشاره شد محل تأمین ارز این اولویت نیز همانند اولویت اول از ناحیه ارز حاصل از صادرات نفت، محصولات پتروشیمی و یا محصولات فولادی خواهد بود (کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای با نرخ ۴۲,۰۰۰ ریال).

**اولویت سوم** – کالاهایی که در این دسته قرار می‌گیرند عمدتاً شامل محصولات ساخته شده و نهایی است و ارز لازم برای واردات این گروه از محل ۲۰ درصد مابقی ارز حاصل از صادرات غیرنفتی سایر بخش‌ها به‌غیر از موارد معرفی شده از سامانه نیما تأمین می‌شود.

**اولویت چهارم** – این گروه عمدتاً شامل محصولات نهایی و مصرفی لوکس و غیرضروری است که به اعتقاد دولت در شرایط فعلی تخصیص ارز به این کالاها ضرورتی ندارد و ثبت سفارش آنها نیز در حال حاضر ممنوع است (ممنوعیت واردات ۱۳۳۹ ردیف تعرفه‌ای).

#### ۴. قیمتگذاری و نظارت بر توزیع

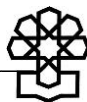
با توجه به اهمیت موضوع قیمتگذاری و نظارت بر آن، دولت در پایان خردادماه سال جاری مصوبه‌ای را ابلاغ کرد که سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان را به عنوان تنها مرجع کارشناسی و تخصصی قیمتگذاری اعلام و کارگروه تنظیم بازار تنها مرجع نهایی رسیدگی به گزارش‌های کارشناسی در قیمت کالا و خدمات و تنظیم بازار در کشور است. در این مصوبه وظایف سازمان تعزیرات حکومتی، اتاق اصناف ایران، بانک مرکزی، گمرک ایران، صداوسیما، سازمان ملی استاندارد، سازمان غذا و دارو، وزارت صنعت، معدن و تجارت، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز مشخص و مقرر شد نظارت لازم برای جلوگیری از افزایش بیش از ۱۰ درصد قیمت کالا و خدمات صورت پذیرد.

#### ۳. ارزیابی اثربخشی اقدامات دولت

۱. ارزیابی تأمین ارز برای همه کالاها با نرخ ۴۲,۰۰۰ ریال و تخصیص ارز ۳۸,۰۰۰

##### ریالی برای کالاهای اساسی

هرچند این سیاست با هدف یکسان‌سازی نرخ ارز و ایجاد شفافیت در بازار اتخاذ شد با این حال به دلیل عدم پیش‌بینی سازوکار شفاف و عدم تخصیص کافی ارز ۳۸,۰۰۰ ریالی به کالاهای اساسی و همچنین عدم پیش‌بینی دقیق منابع ارزی و تقاضای ارزی ناشی از واردات برای تأمین ارز مورد نیاز با نرخ ۴۲,۰۰۰ ریال، با مشکلاتی مواجه شد و دولت در گام‌های بعدی ناچار به ممنوعیت ثبت سفارش برخی از کالاها و اعمال گروه‌بندی روی آورد. از این رو این سیاست را می‌توان اقدامی ناصحیح تلقی کرد.



## ۲. ممنوعیت ثبت سفارش ۱۳۳۶ ردیف کالایی

اتخاذ این سیاست تنها در کوتاه‌مدت پاسخگو بوده و در بلندمدت به دلیل وجود تقاضا برای مصرف کالاهای خارجی به افزایش انگیزه قاچاق کالا برای کالاهای قاچاق‌پذیر منجر شده و ابطال برخی ثبت سفارش‌های قبلی نیز موجب بی‌ثباتی بازار، افزایش قیمت‌ها، فشار ناشی از تقاضا و ایجاد مشکلات حقوقی بین‌المللی برای واردکنندگان خواهد شد. لازم است به این نکته توجه کرد که ابطال ثبت سفارش‌های قبلی به معنای از بین بردن حقوق مکتسبه تجار بوده و می‌تواند تبعات مخرب برای اقتصاد کشور و روابط تجاری در سطح بین‌الملل داشته باشد.

## ۳. اولویت‌بندی چهارگانه توسط دولت

اگرچه اولویت‌بندی چهارگانه فوق در شرایط فعلی لازم است، اما به نظر می‌رسد برخی نکات از جمله الزام به عرضه ارز توسط صادرکنندگان به نرخی که دولت تعیین می‌کند جای تأمل دارد، زیرا این حکم از ضمانت اجرای لازم برخوردار نیست. همچنین در خصوص تشخیص اینکه کدام کالا در کدام گروه اولویت قرار می‌گیرد نیز انتقادهایی مطرح است که لازم است فهرست کالاهای مربوط به هر گروه به صورت کامل بررسی شود. در خصوص ارز اعطایی به مسافران نیز لازم است در سیاست کنونی یعنی اعطای ارز با نرخ ۴۲,۰۰۰ ریال تجدید نظر صورت پذیرد و سازوکار مشخصی از طریق صرافی‌ها و یا بازار ثانویه برای تأمین ارز مسافر با نرخ ثانویه یا نرخ آزاد پیش‌بینی شود.

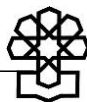
#### ۴. قیمتگذاری به نرخ دستوری

در خصوص نظارت بر قیمت کالاهای وارداتی با ارز ۴۲,۰۰۰ ریالی نیز باید به این نکته توجه کرد که تمامی کالاهای وارداتی کشور مشمول قیمتگذاری دستوری از طرف دولت و سازمان حمایت تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان نبوده و امکان نظارت تعزیراتی برای تمام این کالاها محدود است.

لازم بود سازوکار نظارت بر قیمت‌ها قبل از تخصیص ارز ۴۲,۰۰۰ ریالی پیش‌بینی می‌شد که متأسفانه این اقدام صورت نگرفت.

با توجه به اینکه در حال حاضر نرخ ارز با چندین نرخ در بازار عرضه می‌شود امکان دارد به برخی از واردکنندگان گروه‌های یکم و دوم و سوم ارز تخصیص نیابد و از طرف دیگر با توجه به اینکه خرید و فروش ارز قاچاق محسوب می‌شود و تمامی واردات باید از مجرای سامانه نیما صورت پذیرد، این امر باعث خواهد شد که حتی کسانی که از ارز دولتی استفاده کرده‌اند به دلیل فشار تقاضای ناشی از کمبود واردات تمایل به افزایش قیمت و فروش کالاهای خود با نرخ بازار آزاد داشته باشند و ناگزیر فشار ناشی از افزایش قیمت‌ها باعث بروز تورم خواهد شد.

شایان توجه است که نظارت دستوری و قهری بر قیمت‌ها در اقتصاد تجربه اثربخشی نداشته و به تعدد پرونده‌های قضایی و عدم تخصیص بهینه منابع منجر خواهد شد.



#### ۴. راهکارهای سیاستی

با توجه به وضعیت فعلی اقتصادی کشور و تغییر رویه مکرر سیاست‌های تجاری دولت به نظر می‌رسد نه تنها سیاست تجاری و ارزی میان‌مدت دولت شفاف و مدون نیست، بلکه برنامه‌های دولت برای کنترل بازار و تأمین نیازهای مردم مناسب نبوده و به رانتجویی گسترده انجامیده و لازم است تدابیر مناسب و عملیاتی و سیاست‌های مقتضی در خصوص تأمین ارز کالاهای دارای اولویت و تأمین بازار کالاهای اساسی و استراتژیک در کوتاه‌ترین زمان ممکن اتخاذ شود.

در شرایط فعلی راهکارهایی از جمله:

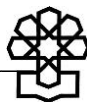
۱. ارائه فهرست دقیق گروه‌بندی کالایی و اتخاذ تهیه و ارز مورد نیاز کالاهای اساسی و مواد اولیه و ماشین‌آلات؛
۲. حذف یا تسهیل فرآیند ثبت سفارش و مدارکی مانند گواهی مبدأ و سایر اسناد مثبت گمرکی در ورود کالاهای اساسی از طریق روش‌هایی مانند واردات بدون انتقال ارز توسط کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی؛
۳. تأمین کالاهای اساسی مورد نیاز کشور به طرق مختلف از جمله واردات مستقیم توسط دولت، اعطای مجوز واردات به حق‌العملکاران مجاز با اخذ تضامین مکفی و واردات به صورت بازارچه‌های مرزی و معابر و مناطق آزاد و ویژه اقتصادی و ارائه مشوق‌های قیمتی نظیر افزایش قیمت تضمینی و یا اعطای یارانه‌های مستقیم؛
۴. اخذ تضامین لازم از واردکنندگان جهت ورود کالاهایی که از ارز یارانه‌ای استفاده

نموده‌اند؛

۵. اتخاذ روش‌هایی مناسب جهت توزیع کالاهای اساسی مورد نیاز جامعه توسط دولت؛
۶. نظارت بر قیمتگذاری و توزیع کالاهایی که از ارز یارانه‌ای استفاده کرده‌اند توسط نهادهای ذی‌ربط با اولویت توزیع توسط فروشگاه‌های بزرگ و زنجیره‌ای؛
۷. مبارزه مؤثر با قاچاق خروجی و ممنوعیت صادرات کالاهایی که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم از ارز یارانه‌ای استفاده نموده‌اند مگر با اخذ مجوز از شورای اقتصاد و اخذ عوارض ویژه‌ای جهت صادرات این کالاها؛
۸. تنوع مبادی واردات و مقاصد صادراتی جهت کاهش ضربه‌پذیری به اقتصاد کشور
۹. استفاده از پتانسیل بازارهای همسایه در شرایط خاص تحریم از طریق تسهیل تجارت اقلام مورد نیاز کشور و تأمین و ذخیره‌سازی آنها؛

### جمع‌بندی

بررسی شرایط کنونی تجارت خارجی گویای آن است که در صورت ادامه روند واردات همانند سال‌های گذشته تردیدهای جدی برای تأمین نیازهای ارزی کشور از محل منابع ارزی پیش‌بینی شده وجود دارد و لازم بود دولت از ابتدا به‌جای اتخاذ سیاست‌های ارزی مبتنی بر تأمین تمام تقاضای قانونی ارز، نسبت به گروه‌بندی و اولویت‌بندی واردات اقدام و از تخصیص ارز کشور به کالاهای غیرضروری و اعطای ارز دولتی به مسافرت‌های غیرضروری خودداری می‌کند. اتخاذ سیاست‌های اخیر دولت مبتنی بر ممنوعیت ثبت سفارش برخی کالاها و اولویت‌بندی چهارگانه در این راستا تلقی می‌شود و لازم است



چرخه‌های بعدی فرآیند تخصیص، تأمین و توزیع و قیمتگذاری و نظارت نیز به‌طور دقیق عملیاتی و راهکارهایی جهت جلوگیری از خروج ارز در قالب صادرات کالاهای وارد شده با ارز دولتی اتخاذ گردد تا در حد امکان از اتلاف منابع ارزی جلوگیری و توزیع رانت را حداقل کند.

### منابع و مآخذ

۱. ابلاغیه وزیر صنعت، معدن و تجارت به سازمان توسعه تجارت، با شماره ۶۰/۸۲۵۶۷ مورخ ۱۳۹۷/۰۳/۳۰ در خصوص ممنوعیت ثبت سفارش و واردات ۱۳۳۹ ردیف تعرفه‌ای کالا.
۲. بند «۵» تصویبنامه ۴۳۵۳/ت/۵۵۳۰۰ هیئت وزیران مورخ ۱۳۹۷/۰۱/۲۲ در خصوص تأمین و تخصیص ارز براساس تأمین ارز ۴۲,۰۰۰ ریالی از تاریخ ۱۳۹۷/۰۱/۲۲ لغایت ۱۳۹۷/۰۳/۱۳ برای کلیه مصارف ارزی.
۳. نامه دفتر معاون اول رئیس‌جمهور به شماره ۴۲۸۴۳ مورخ ۱۳۹۷/۰۴/۰۶ به وزارت صنعت، معدن و تجارت.
۴. آمار منبعث از گزارش مندرج در سایت رسمی گمرک جمهوری اسلامی ایران به آدرس:  
[http://merchant.irica.ir/daily/monthly\\_report?year=1397&month=2](http://merchant.irica.ir/daily/monthly_report?year=1397&month=2)



مرکز پژوهش‌ها  
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۶۰۱۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی اجمالی سیاست‌های حوزه مدیریت تجارت خارجی

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازرگانی)

تهیه و تدوین: حسین هرورانی

ناظر علمی: سعید غلامی باغی

همکاران: امید شریفی، سامان پناهی

ویراستار تخصصی: \_\_\_\_\_

ویراستار ادبی: \_\_\_\_\_

واژه‌های کلیدی:

۱. مدیریت تجارت خارجی

۲. تخصیص ارز

۳. اولویت‌بندی کالایی

۴. قیمتگذاری

۵. کالاهای اساسی و استراتژیک



تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۰۵/۱